

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ
СІМЕЙНОГО ТИПУ**

Дипломна робота з соціальної роботи
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Магістр»)

студентки 7 курсу 70 групи

галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

231 Соціальна робота

Шевчук Валентини Олександрівни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **З. В. Залібовська-Ільніцька**

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки початкової освіти Рівненського
державного гуманітарного університету

Т. В. Яковишина

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	6
1.1. Аналіз базових понять «соціальний захист», «дитячий будинок сімейного типу», «діти-сироти», «діти, позбавлені батьківського піклування»..	6
1.2. Законодавча база щодо соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.....	17
1.3. Дитячий будинок сімейного типу як сімейна форма опіки дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-сиріт.....	26
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	31
2.1. Принципи соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.....	31
2.2. Форми соціального захисту дитячих будинків сімейного типу та їх членів.....	36
2.3. Соціальне супроводження дітей дитячого будинку сімейного типу.....	49
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	56
3.1. Програма дослідження системи соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.....	56
3.2. Аналіз дослідження системи соціального захисту будинків сімейного типу.....	58
3.3. Модель соціального захисту будинків сімейного типу.....	79
Висновки до розділу 3.....	82
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні в нашій країні спостерігається процес поступової відмови від інтернатних форм утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і орієнтацію на створення та підтримку сімейних форм опіки, зокрема і створення дитячих будинків сімейного типу. Вивчення проблем влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, довело, що сімейне виховання, безперечно, виступає пріоритетною формою виховання дітей. У той же час в нашій країні збільшується кількість дітей, над якими немає можливості встановити опіку або направити їх на усиновлення. Такі діти потрапляють до державних закладів: будинків дитини, дитячих будинків, шкіл-інтернатів. Дослідження українських вчених засвідчили, що вихованці інтернатних закладів відрізняються від дітей, які виховуються в сім'ях, станом здоров'я, розвитком інтелекту й особистості в цілому. Тому держава має прикласти всі зусилля до того, щоб залишити дитину в родині й запобігти її передачі на виховання в державний заклад. Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення, яке полягає не в ізоляції знедолених дітей від соціуму, а в їх інтеграції в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм допомоги дітям-сиротам, що відповідає Декларації прав дитини.

З метою гуманізації виховання дитини, позбавленої батьківської опіки, забезпечення індивідуального підходу до процесу формування її особистості в умовах сімейного піклування в Україні поширюється така форма сімейної опіки, як дитячі будинки сімейного типу, які здатні забезпечити комплексність виховного впливу на формування особистості дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Саме в дитячих будинках сімейного типу дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування зможе набути навичок та вмінь міжособистісних стосунків, засвоїть позитивні зразки поведінки дорослих.

Дана проблема знайшла своє відображення в Законах України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про охорону дитинства», Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, Положенні про дитячий будинок сімейного типу.

Однак у зазначених документах не повністю розроблено систему соціального захисту дитячих будинків сімейного типу. Зокрема, не в повному обсязі розглянуті питання про вимоги щодо створення умов соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування, про шляхи і механізми допомоги тим людям, які беруть на себе відповідальність за створення дитячого будинку сімейного типу.

Окремі аспекти системи соціального захисту дитячих будинків сімейного типу розроблялися багатьма вченими. Так, сімейним формам утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених сімейного піклування, таким, як дитячий будинок сімейного типу, присвячені праці українських вчених, теоретиків та практиків сфери захисту дитинства: Артющіної Л. [1], Бевз Г.М. [3; 32], Капської А. Й. [44; 46], Пєши І.В. [3], Карпенко О.Г. [21; 22; 23], Безпалько О.В. [47], та інших.

Зважаючи на актуальність проблеми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визнання урядом України доцільності функціонування дитячих будинків сімейного типу як сімейної форми опіки, необхідність розгляду комплексного підходу до соціального виховання дітей, визначено тему нашого дослідження «Система соціального захисту дитячих будинків сімейного типу».

Об'єкт дослідження – процес соціального захисту будинків сімейного типу

Предмет дослідження – форми соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.

Мета дослідження – проаналізувати систему соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.

Завдання дослідження:

1. Описати базові поняття «дитина-сирота», «діти, позбавлені батьківського піклування», «дитячі будинки сімейного типу», «батьки-вихователі».

2. Описати форми соціального захисту будинків сімейного типу соціальне супроводження дітей-сиріт у дитячих будинках сімейного типу

3. Дослідит систему соціального захисту дитячих будинків сімейного типу Житомирської області.

Для розв'язання завдань дослідження використано наступні **методи**:

- теоретичні – аналіз наукових джерел з питань соціального захисту дитячих будинків сімейного типу, нормативно-правового забезпечення діяльності дитячих будинків сімейного типу; уточнення використаних в дослідженні понять; моделювання щодо обґрунтування моделі соціального захисту дитячих будинків сімейного типу;

- емпіричні - вивчення досвіду соціальної роботи; анкетування; контент-аналіз;

- методи математичної статистики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблено модель соціального захисту дитячих будинків сімейного типу, яку можуть використовувати в роботі з дитячими будинками сімейного типу працівники ЦСССДМ.

Шевчук Валентина Система соціального захисту дитячих будинків сімейного типу Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів/за ред. Н.П.Павлик]. – Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2018. – Вип.8 – 96 с. – С.47.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 57 назв, додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В роботі проаналізовано базові поняття «дитина-сирота», «діти, позбавлені батьківського піклування», «дитячі будинки сімейного типу», «батьки-вихователі»; описано систему соціального захисту дітей, які потрапили до будинків сімейного типу; досліджено систему соціального захисту дитячих будинків сімейного типу Житомирської області.

1. Аналізуючи поняття «діти-сироти», «діти, позбавлені батьківського піклування», ми прийшли до висновку, що діти-сироти – це діти, які отримують цей статус внаслідок смерті (загибелі) батьків, тобто внаслідок біологічного сирітства. Поняття «діти, позбавлені батьківського піклування» охоплює за своїм змістом та обсягом більшу кількість життєвих обставин, за яких дитина фактично та об'єктивно позбавлена батьківського піклування. Всі ці причини мають соціальний характер, тобто діти, позбавлені батьківського піклування, сиротіють при живих батьках. Звичайно дітьми, які залишаються без піклування батьків, та дітьми-сиротами має опікуватися держава, яка на законодавчому рівні визначає наступні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишились без батьківського піклування: усиновлення; опіка (піклування) в сім'ях родичів; інші сімейні форми утримання та виховання (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу тощо); інтернатні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. З метою забезпечення індивідуального підходу до процесу формування особистості таких дітей в Україні поширюється така форма сімейної опіки, як дитячі будинки сімейного типу, які здатні забезпечити комплексність виховного впливу на формування особистості дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Дитячий будинок сімейного типу - це окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. На основі проведеного аналізу наукових джерел та нормативних документів нами було проаналізовано діючу систему соціального захисту

дитячих будинків сімейного типу та побудовано модель соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.

Соціальний захист – це система державних гарантій для реалізації прав громадян на працю і допомогу на час безробіття; на підтримання життєвого рівня через перегляд мінімальних розмірів основних соціальних гарантій за умов зростання цін на споживчі товари і послуги; на надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям, які виховують дітей; на матеріальне забезпечення при досягненні пенсійного віку, при тимчасовій або постійній втраті працездатності, втраті годувальника тощо.

Модель соціального захисту дитячих будинків сімейного типу являє собою цілісну динамічну соціально-правову систему, що має за мету забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування через наявну досконалу законодавчу базу, де прописані права та обов'язки суб'єктів та об'єктів соціального захисту; форми та методи здійснення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; передбачено наявність високо кваліфікованих спеціалістів, що здійснюють соціальний супровід дитячих будинків сімейного типу.

Результатом соціального захисту дитячих будинків сімейного типу має стати: соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потрапили до дитячого будинку сімейного типу; забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потрапили до дитячого будинку сімейного типу на гідний рівень життя, піклування та турботу, належну освіту, повноцінне виховання та розвиток, зміцнення здоров'я, встановлення та налагодження соціальних зв'язків з найближчим оточенням.

3. Орієнтуючись на аналіз науково-теоретичних джерел, нами було розроблено програму дослідження системи соціального захисту дитячих будинків сімейного типу Житомирської області. Основною метою дослідження була оцінка законодавчої бази соціального захисту ДБСТ, вивчення діяльності

дитячих будинків сімейного типу Житомирської області та організація системи соціального захисту дитячих будинків сімейного типу.

Оцінивши законодавчу базу соціального захисту ДБСТ, ми прийшли до висновку, що законодавча база соціального захисту ДБСТ зазнала значних змін протягом 2005-2017 років, можна стверджувати, що вона постійно удосконалювалася, зокрема за досліджуваний період було прийнято ряд нормативних документів, якими було введено соціальний супровід ДБСТ, навчання прийомних батьків, розглянуте додаткове фінансування ДБСТ (зокрема надання транспорту), що звичайно покращило існуючу систему соціального захисту ДБСТ. При цьому, механізм обов'язкового фінансування за досліджуваний період значно не змінився, він в повній мірі захищає фінансове становище ДБСТ, умови прийому дітей до ДБСТ також за досліджуваний період не змінилися.

Дослідивши систему соціального захисту дитячих будинків сімейного типу Житомирської області, ми зробили наступні висновки: поточний рівень державного фінансування ДБСТ оцінюється як достатній для забезпечення базових потреб життєдіяльності. Більшість ДБСТ забезпечені окремим житлом, яке задовольняє потреби вихованців в особистому просторі, проте у багатьох випадках це мінімально достатні умови, створені на базі власного житла батьків-вихователів. Державна допомога є основним джерелом матеріального забезпечення ДБСТ. Батьки-вихователі ДБСТ приділяють велику увагу розвитку творчих здібностей вихованців. При цьому головною проблемою є недостатній розвиток соціальної інфраструктури (недостатньо гуртків, спортивних секцій тощо), особливо, у сільській місцевості. Соціальне супроводження ДБСТ передбачає комплексний підхід та базується на законодавчо врегульованій періодичності відвідування ДБСТ співробітниками ЦСССДМ, якої вони не завжди можуть дотримуватися. Діюча система соціального супроводження ДБСТ у деяких аспектах потребує коригування. Найбільшою проблемою, що перешкоджає ефективній роботі системи, є високий рівень навантаження на соціальних працівників, недостатня їх кількість.

Саме державна допомога є основним джерелом матеріального забезпечення ДБСТ – 6 опитаних батьків-вихователів назвали цей варіант відповіді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюшкіна Л., Полянничко А. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект): Монографія. – Суми, 2002. – 268 с.
2. Архипова С.П. Аналіз досвіду влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великій Британії / С. П. Архипова, Н.В. Мартовицька // Акт. пробл. держ. упр., педагогіки та психології : зб. наук. пр. - Херсон : ХНТУ - 2011. - № 1 (4). - С. 189 - 195.
3. Бевз Г.М., Пеша І.В. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2001, Агентство «Україна».-101 с.
4. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: Теоретико-методичні основи : [монографія] / О.В. Безпалько. – К. : Наук. світ, 2006. – 363 с.
5. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О.В. Безпалько. – К.: Центр учбової літератури, 2003. – 140 с.
6. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: навч. посібник / І.М. Богданова. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
7. Бурлака О.С. Щодо визначення поняття «дитина-сирота» та «дитина, позбавлена батьківського піклування» / О.С. Бурлака // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія Право. 2014. – В. 29, ч. 2. – С. 28-31.
8. Вакуленко О.В. Утримання й виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні: фінансовий аспект // Інформаційні матеріали для слухачів Центру підвищення кваліфікації працівників галузі Мінсім'ямолодьспорту.- К.: Державний ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2006.-С.37-42.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.

10. Гошовський Л.О. Становлення образу «Я» в підлітків шкіл-інтернатів в умовах депривації батьківського впливу.-К.: Вища школа, 1995.-165 с.

11. Деінституалізація та трансформація послуг для дітей [Електронний ресурс]: посіб. з найкращих практик / під ред. Жоржетти Мюльгейр, Кевіна Брауні. - 143 с. - Режим доступу : www.cam-z.org/biblioteka_11/socialnij_zaxis_49/deinstitalizac_53.html.

12. Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: постанова Кабінету Міністрів України № 1242 від 17 жовтня 2007 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1242-2007-%D0%BF>

13. Державний стандарт соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування: наказ Міністерства соціальної політики України № 1307 від 11 серпня 2017 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17>

14. Дитячі будинки сімейного типу в системі захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс] // Держслужба. – 2006. – Режим доступу : <http://www.moya-rodyna.org.ua/uk/dbst-v-systemi-zahysty-ditey-syrit-ta-ditey-pozbavlenyh-batkibskogo-piklyvannia.html>.

15. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: навч.-метод. посібник: У 2-х кн. / Бевз Г.М., Боришевський М.Й., Тарусова Л.І. та ін.– К.: Міленіум, 2005.-286 с.

16. Дубровина И.В., Лисина М.И. Особенности психического развития в семье и домах ребенка // Возрастные особенности психического развития детей. – Москва, 1982.- С.192-198.

17. Євтух М.Б. Соціальна педагогіка : підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк ; Межрегіональна акад. упр. персоналом. - К. : МАУП, 2002. - 232 с.

18. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» № 2342-IV від 13 січня 2005 року: станом на 20.01 2018 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.

19. Закон України «Про охорону дитинства» № 2402- III від 26.04.2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20150705>

20. Інноваційні моделі соціальних послуг. Проекти Українського фонду соціальних інвестицій. Том 2 / за редакцією Н. М. Шкуратової. – К : –2007. – 159 с.

21. Карпенко О.І. Альтернативні правові форми виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування // Молодь на зламі тисячоліть: нове тисячоліття – нові проблеми? / Збірник наукових статей. – Київ: АПСВ, 2000. – С. 24-27.

22. Карпенко О.І. Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридич. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Карпенко Ольга ванівна. – Х., 2002. – 23 с.

23. Карпенко О. Г. Теорія та практика соціальної роботи : навч. посіб. / О. Г. Карпенко, Н. Ф. Романова. - Київ : Слово, 2015. - 402, [6] с.

24. Концепція Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: розпорядження Кабінету Міністрів України № 262-р від 11 травня 2006 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/263-2006-%D1%80>

25. Кузьмінський В. Навіщо реформувати інтернатну систему: чого нас вчить історія / В. Кузьмінський // Права дітей. - 2010. - № 1 (9). - С. 4 - 6.

26. Маркетинг соціальних послуг : навч. посібник / під ред. В. Г. Воронкової. - К. : Професіонал, 2008. - 576 с.

27. Мордань О.О. Державна політика щодо соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків: дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Мордань Ольга Олексіївна. – К., 2015. – 234 с.

28. Національна програма «Діти України» / Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. - К.: ІЗМН, 1998.-355 с.

29. Нечаева А.М. Охрана детей-сирот в России: История и современность // НИИ детства в Рос. дет. фонда. - М., 1994.- С. 171.

30. Пальчевський С.С. Соціальна педагогіка : навч. посібник / С. С. Пальчевський. - К. : Кондор, 2009. - 551 с.

31. Пеша І.В. Соціальне становлення дітей в дитячих будинках сімейного типу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Пеша Ірина Василівна. – К., 2000. – 16 с.

32. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). – Київ, 2000.- 85 с.

33. Положення про дитячий будинок сімейного типу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>.

34. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: У 2-х кн. / Г. М. Бевз, Бондаренко Т. В., Комарова Н. М., Пеша І. В. та ін. К.: Держсоцслужба, 2006. – Кн. 2. 180 с.

35. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / О.М. Потопахіна: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридич. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Карпенко Ольга Іванівна. – О., 2008. – 22 с.

36. Правознавство : [навчальний посібник] / за загальною редакцією В.Г.Гончаренка. — К. : Український інформаційно-правовий центр. — 2002. — 325 с.

37. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу : Наказ Міністерства України у справах сім'ї молоді та спорту від 23 вересня 2009 р. № 3357 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0966-09>.

38. Про затвердження Програми навчання для прийомних батьків та батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 13 січня 2011 р. № 79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-programi-navchannja-dlja-priiomnih-batkiv-doc46277.html>.

39. Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: постанова кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 226 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/226-94-%D0%BF>

40. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»: постанова кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/81-2007-%D0%BF>

41. Реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: передумови, реалії та перспективи (за результатами соціологічного дослідження) / Ж.В.Петрочко, О.А.Калібаба та ін.; За заг.ред. Ж.В. Петрочко.-К.: Наук.світ,2006. -100 с.

42. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т.В. Симигіна. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 253 с.

43. Сімейний кодекс України : станом на 06 лютого 2018 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

44. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й.Капської, І.М.Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
45. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
46. Соціальна педагогіка: підручник / За ред. проф. А. Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 412 с.
47. Соціальна педагогіка : навч. посібник / [О. В. Безпалько та ін.] ; за ред. О. В. Безпалько. - К. : Академвидав, 2013. - 309, [3] с.
48. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за ред. І. Д. Зверєвої. - К. : Центр навч. л-ри, 2006. - 316 с.
49. Соціальна робота: в 3 ч. –К.: Вид. дім. «Києво - Могилянська академія», 2004.- 166 с.
50. Соціальне сирітство в Україні : експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування /Авт. кол. Л.С.Волинець, Н.М.Комарова, О.Г.Антонова-Турченко та інші. - К. : Український інститут соціальних досліджень,1998.- 120 с.
51. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: роз'яснення Міністерства юстиції України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0051323-11>
52. Соціально-правовий захист дитинства. Навчально-методичний посібник / за редакцією І. І. Смагіна, В. Ю. Арешонкова, Т. М. Смагіної. – Житомир : ОППО, 2006. – 356 с.
53. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу: Навч.-метод. комплекс / За заг. ред. Г.М.Лактіонової, Ж.В.Петрочко. – К.: Науковий світ, 2006. – 270 с.
54. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу. Збірник методичних матеріалів / Авт. кол. Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н.М.Комарова та ін. К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. - 188 с.

55. Фролов А., Трушина Ю. История создания «детских деревень» семейного типа //Социальная педагогика. - 2004.- №1.- С.29-31.

56. Чечет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах.// Управління освітою. - 2003.- № 15-16.- С. 10-11.

57. Щодо стану подолання та профілактики соціального сирітства в Україні: аналітична записка [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1556/>.